

TRES EXPERIÈNCIES AMB UN REpte EN COMÚ: ACONSEGUIR BIBLIOTEQUES MÉS INCLUSIVES

Laura Fraile Vicente

periodista, educadora social i mediadora de lectura

Les bibliotecàries Cristina Garreta, Marta Martí i Ester Callao han volgut compartir amb la revista *Faristol* els projectes que han desenvolupat a Reus, Terrassa i Sant Pere de Ribes a partir de l'entrecreuament entre la literatura infantil i juvenil i el treball amb persones amb necessitats educatives especials.

“ Perquè la inclusió sigui una realitat, cal oferir formació especialitzada als professionals i dotar les biblioteques de les instal·lacions i dels fons adequats ”

Obrir la mirada a la inclusió

Hi ha paraules que, de tantes vegades que es pronuncien i s'escriuen, cal tornar a significar i posar en qüestió per comprovar fins a quin punt s'acosten més o menys a una manera de treballar, de mirar, de sentir i d'apropar-se a unes realitats davant les quals és necessari un posicionament crític. Passa amb conceptes com *transformació social*, *col·lectius vulnerables*, *en risc d'exclusió social*, i passa amb *inclusió*. Què ens ve al cap si pensem en una biblioteca que es descriu com inclusiva? Com i amb quins tipus d'exemples ens referim a la diversitat? Quins mots fem servir per parlar-ne? Hi ha paternalisme, incomoditat per no trobar la paraula adequada, hi ha una preocupació per ser políticament correctes? ...

Cristina Garreta dirigeix el servei municipal de biblioteques de Reus.

... Introduir aquesta mirada en el treball de les biblioteques implica reflexionar també sobre les condicions que fan possible (o no) que aquests espais siguin veritablement per a tothom, sense deixar ningú fora. Implica acompanyar els professionals oferint-los formació especialitzada, implica dotar les biblioteques dels recursos necessaris i sostinguts en el temps per millorar i adequar-ne les instal·lacions, els fons, els projectes. Implica parlar amb, i sobretot, escoltar totes les persones que han trobat alguna barreja per tal de pensar juntes com la biblioteca pot ser un espai més curós.

Aquest reportatge recull tres experiències que s'estan desenvolupant a tres biblioteques de Catalunya. Vol mostrar com han sigut aquests recorreguts cap a una major inclusió, valorant els processos construïts amb famílies, escoles i professionals del tercer sector.

A Reus, persones amb discapacitats intel·lectuals han participat com a jurats en el premi Atrapallibres.

En aquest camí, sempre hi ha un punt de partida. En el cas de Cristina Garreta, directora del servei municipal de biblioteques de Reus, al Baix Camp, referir-se a inclusió implica girar la mirada als anys noranta. «Jo era a Salou i formava part d'un grup de biblioteques associades a la UNESCO. Va ser la primera vegada que vaig sentir parlar de les *bebeteques* o de projectes com *Nascuts per llegir*», explica. En aquell moment, la Cristina va descobrir *Lecturas: del espacio íntimo al espacio público*, de Michèle Petit. D'aquest llibre conserva dos records: la importància del paper transformador de la lectura als barris perifèrics de París i la descripció que fa Petit del moment en què un jove aixeca la mirada del llibre que s'està llegint, convertint aquest gest en un moment «revelador».

Tornem al 2025. La Cristina és a Reus. Ara dirigeix el servei municipal de biblioteques d'aquesta

ciutat de cent mil habitants. Decideix aprofitar una oportunitat: poder ser amfitriona dels premis Atrapallibres, un certamen literari que permet a infants i joves convertir-se en jurats i escollir les millors obres de literatura infantil i juvenil publicades en català durant l'any anterior. La Cristina va més enllà: obrir la participació als usuaris del Sanatori de Villablanca de Reus, un centre adreçat a persones amb discapacitat intel·lectual.

Aquesta col·laboració va ser possible gràcies a un vincle previ amb aquesta entitat. Cada divendres, d'onze a dotze del matí, un grup integrat per persones que viuen al sanatori va a la sala infantil de la biblioteca Xavier Amorós i ajuda la Dolors amb l'endrega dels llibres. Aquest espai ja forma part de les seves vides. Per què no incorporar-hi altres experiències? La participació en l'Atrapallibres els va oferir l'oportunitat de llegir i valorar tres llibres: *Alí Bové i els quaranta nyigui-nyoguis*, d'Andreu Galan, *L'arbre i jo*, de Blanca Bravo, i *Contes desconcertants*, d'Oriol Garcia Molsosa. «La biblioteca prepara els lots i ells els llegeixen al seu centre. Després hauran de votar els millors», explica la Cristina.

«Inclusió és acollir tothom, siguin quines siguin les seves capacitats, limitacions o característiques. És no posar barreres entre l'usuari final i el llibre. La inclusió és una mirada, és tenir presents els que no entren a les biblioteques», reflexiona la Cristina. Aquesta voluntat va continuar materialitzant-se amb més accions. Al voltant del 2021 Cristina Garreta va aprofitar una altra oportunitat: la possibilitat de destinar una ajuda dels fons Next Generation per fer més inclusiu el fons de literatura infantil i juvenil de les biblioteques de la ciutat. En aquest cas, el seu equip va rebre el suport del Consell Municipal de la Discapacitat. «Vam fer-los dues preguntes: què necessiteu?, i quins llibres serien d'interès per a vosaltres quan vinguéssiu a les biblioteques?», comenta la Cristina. D'aquesta manera, les biblioteques van incloure aquestes recomanacions i van adquirir nous llibres en lletra gran, còmics adaptats per a persones amb autisme, i van incrementar els llibres en llengües com l'àrab o el romanès.

També es va incorporar a la programació de les biblioteques Xavier Amorós i Pere Anguera L'Hora del Conte, un cicle de contes inclusius dissenyat amb la col·laboració del Consell. Aquesta programació va permetre establir aliances amb associacions que ja treballaven a Reus amb persones amb Alzheimer, síndrome de Down i d'Asperger, valorant un treball en xarxa sense el qual resulta impossible fer de les biblioteques un lloc veritablement inclusiu.

Marta Martí condueix L'Hora del Conte amb alumnat de l'escola d'educació especial L'Heura.

Una biblioteca per a tothom

Marta Martí treballa des de fa dues dècades a la sala infantil de la Biblioteca Central de Terrassa, un municipi de 230.000 habitants, cocapital del Vallès Occidental. En funcionament des de l'any 1998, el fet que aquesta biblioteca sigui a prop d'escoles d'educació especial com Crespinell ha facilitat poder fer un treball conjunt cap a una major inclusió, una tasca que amb el pas del temps s'ha convertit en un procés orgànic, natural.

Anem a poc a poc. Ubiquem-nos a l'any 2006. «Crespinell no tenia biblioteca escolar i els alumnes d'Infantil i Primària feien ús de la nostra com un espai de normalització. En un principi els fèiem préstecs. Després, a poquet a poquet, van començar a venir amb les famílies. Més tard va entrar una altra escola d'educació especial, L'Heura, amb la qual vam fer L'Hora del Conte», comença explicant la Marta.

L'observació va tenir un paper clau en el moment de connectar els nous visitants amb l'adequació de la biblioteca. «Em vaig adonar que hi havia una diversitat brutal: un nen amb autisme que no t'escoltava, un altre superatent, un altre que havia d'estar estirat, un altre en cadira de rodes...», recorda la Marta. Aquesta mirada, i la humilitat de reconèixer que hi havia coses que no sabia, la van fer passar a l'acció. «Vaig preguntar als mestres i vaig anar incorporant-ne idees: fer titelles, explicar les històries molt a

poc a poc, incorporar llibres amb textures, donar material als nens amb TEA (trastorn de l'espectre autista) que poguessin estrènyer... Vas aprenent que cada infant és un món i que has d'estar molt obert», reconeix la bibliotecària. Com a apassionada de la literatura infantil i juvenil que és, recorda un parell de títols que van funcionar molt bé en aquells moments: *Sopa de carbassa*, de Helen Cooper, i *Anem a caçar un os*, de Michael Rosen i Helen Oxenbury.

Uns anys més tard, aquesta diversitat d'usuaris de la Biblioteca Central va anar creixent. «Cada vegada venien més famílies amb nens amb trastorns del llenguatge, de l'espectre autista, amb capacitats di-

La Biblioteca Central de Terrassa treballa també amb persones amb trastorns psíquics.

... verses... i ho feien per aprofitar la part més lúdica de la biblioteca», continua la Marta. D'una manera natural, la biblioteca va anar acompanyant aquestes persones elaborant guies de lectura, així com incorporant mostres de llibres amb una premissa fonamental: que qualsevol persona, fos com fos, pogués gaudir-ne. «Hi ha molts llibres que no estan pensats expressament per a persones amb alguna dificultat, però que els poden ajudar molt. Per exemple, els de l'àvia gàngster de David Walliams funcionen molt bé per a persones amb dislèxia», comenta Marta.

La pandèmia de la covid-19 va esclatar uns anys més tard, evidenciant la importància que sempre han tingut les biblioteques. «Quan va passar, els primers usuaris que van venir van ser alumnes d'educació especial», explica aquesta bibliotecària. En aquell moment també es van enfortir llaços amb diverses persones ingressades a l'Hospital Universitari Mútua

“Sopa de carbassa i Anem a caçar un os són títols que han funcionat molt bé amb alumnes d'educació especial, comenta Marta Martí”

Terrassa per problemes de salut mental. En aquesta ocasió, el vincle va anar creixent a través del llibre àlbum. «Els va permetre parlar dels seus sentiments. Venien a la biblioteca un cop cada quinze dies i llegíem obres com *El pájaro negro*, de Suzy Lee, o *El libro triste*, de Quentin Blake», recorda.

Aquest camí va anar de la mà de les escoles, les famílies, les entitats i també de l'ajuntament del municipi. El 2024, Marta Martí es va assabentar que la Regidoria de Capacitats Diverses i Accessibilitat estava posant en marxa el projecte Terrassa Amplia la Mirada, una nova oportunitat per on continuar treballant per a una major inclusió. Una trucada amb una proposta inicial —vull fer un fons especial a la biblioteca i m'agradaria saber quina és la nomenclatura que cal utilitzar— es va convertir en el detonant de moltes més coses.

Una de les conseqüències d'aquesta trucada va ser la creació d'un fons especial amb jocs sensorials, llibres amb textures i sistemes pictogràfics, així com llibres LIJ que, per les seves característiques, podien ser accessibles a tothom. També es va treballar la programació de la biblioteca, incloent-hi propostes com una formació sobre com explicar contes, adreçada a persones amb capacitats diverses, que els va permetre començar a explicar històries tant a les escoles com a la biblioteca mateixa.

L'observació de la realitat seguia interpel·lant a continuar proposant millores. «Veia que alguns nens arribaven a la biblioteca amb auriculars o que algunes famílies marxaven ràpid perquè semblava que els seus fills molestaven», explica la Marta. Aquesta situació va motivar la proposta d'adaptar a la biblioteca L'Hora Blava, una iniciativa que ja es feia en cinemes i que permet reservar una hora un cop a la setmana perquè persones amb un trastorn de l'espectre autista puguin tenir un espai segur on gaudir de la lectura.

Tota aquesta adaptació de l'espai va incloure també una millora en la senyalització de la biblioteca per fer-la encara més accessible. En aquest cas, la col·laboració de l'escola d'educació especial L'Heura va ser fonamental per incorporar un sistema de pictogrames que, amb el temps, ha ajudat moltes més persones de les previstes inicialment. «Ens vam adonar que també servien per a nens que encara no sabien llegir i que necessitaven saber com anar al lavabo, si podien menjar o no, on era la sala de lectura. Aquest sistema es va anar incorporant a poc a poc a altres biblioteques de Terrassa», aclareix la Marta. Biblioteques per a tothom, sense deixar ningú enrere, podria ser-ne el lema.

Un somni cap a una major inclusió

A Sant Pere de Ribes, un municipi del Garraf de 32.000 habitants, hi ha dues biblioteques públiques. Ester Callao és la directora d'una, la Josep Pla. Allà va conèixer un dia l'Aina, una nena amb discapacitat visual que, sense saber-ho, va provocar un gran canvi en l'Ester. «Va ser fa tres anys. Havia organitzat una visita escolar i vaig comprovar que tot el que havia preparat no serviria per a nenes com ella», explica aquesta bibliotecària.

Temps després, en una de les reunions de valoració de les visites escolars entre el personal docent de les escoles i la biblioteca, van coincidir en una observació. «Cada cop ens visitaven més nens amb necessitats especials, de l'aula STEI (Suport Intensiu d'Esco-

Ester Callao, directora de la biblioteca Josep Pla de Sant Pere de Ribes, amb llibres sensorials.

larització Inclusiva). Ens vam preguntar què podíem fer com a biblioteca per adaptar-nos a aquestes realitats. Vèiem també que, quan s'organitzaven les visites, no hi havia informació sobre si vindria algú amb TDA (trastorn de dèficit d'atenció), dislèxia, etc., només s'informava del més evident, com si algú era cec o sord. Conèixer la realitat de cada classe ens podria ajudar. Per exemple, si hi havia algun nen amb autisme potser li podria anar bé fer un tomb sol per la biblioteca abans que vingués amb la classe sencera», continua l'Ester.

A partir d'aquí, la manera d'abordar aquesta complexitat va passar per diferents estratègies. Per una banda, enfortir el vincle que ja hi havia amb el Pla educatiu d'entorn, un espai de treball interdisciplinari on compartir mirades cap a una major inclusió. Per l'altra, enriquir la seva formació a partir de cursos de lectura i escriptura fàcil i amb professionals del llibre tàctil il·lustrat com Roberta Brida.

La necessitat i la voluntat eren clares. Quedava continuar sumant suports. Una peça clau va ser la Regidoria d'Inclusió i Vida Independent, que a Sant Pere de Ribes es va posar en marxa per primera vegada l'any 2024. «Des d'aquesta regidoria es va apostar molt per la formació dels responsables dels equips sobre temes com l'autisme, l'atenció a la diversitat o l'ús de pictogrames. Va facilitar molt les coses», reconeix l'Ester.

El fruit de tot aquest procés es va manifestar durant l'elaboració del pla d'acció de la biblioteca Josep

Pla per a l'any 2025, en què es va incorporar aquesta mirada inclusiva a partir d'un projecte amb nom propi: A Quatre Mans. Una de les línies d'intervenció d'aquest projecte va servir per pensar com transformar la sala polivalent de la biblioteca en un espai més inclusiu. «Volem incorporar mobiliari mòbil, uns plafons tàctils de fusta que s'obriran com si fossin un llibre, uns calaixos especials...», descriu l'Ester. També va permetre aprofitar una ajuda econòmica per ampliar el fons amb llibres d'artista, així com crear maletes viatgeres amb material sensorial per a les escoles. «Aquestes maletes volen ser un suport a les aules d'educació especial. Hem incorporat llibres d'autors com Katsumi Komagata, Hervé Tullet, David A. Carter, Munari i altres», explica l'Ester.

El camí no s'acaba aquí. «Ens agradaria estendre aquest projecte a l'altra biblioteca de Sant Pere de Ribes, la Manuel de Pedrolo. El meu desig, la guinda del pastís, és que es faci servir. Que vinguin els nens, els mestres, totes les famílies que no inscriuen els infants a extraescolars perquè tenen por que no s'hi integrin o que facin massa soroll», comenta l'Ester.

Cristina Garreta, Marta Martí i Ester Callao ho tenen clar. Aconseguir unes biblioteques més inclusives passa per anar fent camí amb un horitzó on tothom tingui cabuda. Passa per caminar de la mà dels nens i nenes, dels mestres, educadors, famílies, entitats, ajuntaments... Passa per conservar l'energia i la passió per una professió que no hauria de deixar a ningú enrere, si veritablement vol ser un servei públic. ●